

PARKINSONEN SKIËMTJELASSE
BÅEHTJIERDIMMIE JÏH LAAVENJOSTOE

ÁVTEBAAKOE

Fierhten jaepien 600-1200 almetjh Nöörjesne diagnovsem parkinsonisme áadtjoeh. Skiemtjelassen gaavhtan jieledetsiehkje jarkele, jñh skiemtjije daarpesje vielie healsoediënesjigujmie govlesadtedh. Vihkeles datne maahtah jñjtjedh tsiehkjem buerkiestidh dáaktarasse jñh healsoebarkijidie ihke dáaktere mij datnem báehtjerde jñh healsoebarkijh maehtieh datnem hijvenlaakan viehkiehtidh jñh reaktoelaakan báehtjierdidh. Dannasinie vihkeles dov lea maahtoe diagnovsen bíjre jñh báehtjierdimmieprinsihpide Parkinsonen skiemtjelassesne damth.

Goerkese tsiehkien bíjre, daajroe dáeriesmoeretjoelmen bíjre jñh hijven govlesadteme leah daerpies jis dáaktere jñh skiemtjije edtjieh hijvenlaakan laavenjostedh. Dáaktere daamtaj gaertjedamme tíjjem átna, jñh jis edtja stööremes náhtoem áadtjodh tájmoste dáakteren luvnie dle joekoen vihkeles datne jñh dov líhkemes fuelhkie leah tájmose ryöjredamme dan hijven gåarede.

Norges Parkinsonforbund lea daam tjaalegem dorjeme juktie goerkesem lissiehtidh man ávteste dáaktere aktem sjíere báehtjierdimmie veeljie, jñh viehkiehtidh guktie dialoge skiemtjijen jñh dáakteren gaskem buerebe sjædta. Gosse daajroem skiemtjelassen jñh báehtjierdimmieprinsihpi bíjre átnah maahtah eadtjohkelaakan dáaktarinie jñh healsoebarkijigujmie laavenjostedh, guktie maehtieh veeljemh mah jaabnan dorjesuvvieh dutnjien jñh dov skiemtjelassese bööremeslaakan sjiehtedidh.

Læhkoe laavenjostojne!

Jijnjh heelsegh Magne Wang Fredriksen, Generaaletjaelije Norges Parkinsonforbund

Norges Parkinsonforbund

Karl Johansgate 7, 0154 Oslo | Tlf. 22 00 83 00 | Måan.–duar. 10.00–15.00
www.parkinson.no | post@parkinson.no | Kontonr. 6116 05 31176

Daennie tjaalegisnie biehkieh daejstie göökte tjaalegijstie:

- «Kjenner du Parkinson?», maam Norges Parkinsonforbund bæjhkohtamme.
- «Parkinsons sykdom behandling og samarbeid», maam Michaela Gjerstad, PhD, nevrologeles goevtese Stavangeren Universiteeteskiemtjegåetesne jñh Norges Parkinsonforbund leah bæjhkohtamme

Sijhtebe gjhtedh staeriesdáakterem Elle Márjá Heatta-Speicher Eikeliklinihkesne Bærumisnie jñh parkinsonskiemtjesájhteremXX..... Universiteeteskiemtjegåetesne Noerhte-Nöörjesne, Tromsø, laavenjostoen ávteste gosse daam tjaalegem sjiehtedamme jñh jarkoestamme saemiengielese.

SISVEGE

PARKINSONEN SKIEMTJELASSE	4
- Mij aajlesne sjugniehtávva	4
- Jiebne evtiedimmie skiemtjelasseste	4
BÄEHTJIERDIMMIE	5
- Prinsihph bäähtjierdimmesne	5
- Ij-medikamentelle bäähtjierdimmie	5
- Medikamentelle bäähtjierdimmie	5
- Bådtjabäähtjierdimmie jih doseradimmie guhkiem	8
COMPLIANCE	
(baakoe compliance latijnen baakoste complare bääta mij sæjhata jiehtedh illedh)	8
- Guktie laavenjostoe maakta buerebe sjidtedh healsoebarkiji jih skiemtjijen bijre?	9
- Skiemtjijen laavenjassh	9
- Dääkteren laavenjassh	10
- Lihke fuelhkien laavenjassh	10
HAALVEME	11
NÖÖRJEN PARKINSONSIEBRIE (NORGES PARKINSONFORBUND)	12

Bæjhkoehatæjja Norges Parkinsonforbund
Hammoedimmie jih dorjemasse: Sax Media & Design as
ISBN: 978-82-93032-29-8

Norges
Parkinson-
forbund

PARKINSONEN SKIËMTJELASSE

Parkinsonen skiëmtjelasse akte skiëmtjelasse mij neervasystemem goerpedahta jìh gaskem 100 jìh 130 almetjìh fierhten 100 000 årrojen luvnie dam utnieh. Skiëmtjelasse læssene aaltarinie jìh daamtajommes skiëmtjelassem åådtje mænngan 55 jaepieh illeme. Parkinsonen skiëmtjelasse akte kroniske skiëmtjelasse mij sæjhta jiehtedh ij gæssie gænnah gåaredh Parkinsonen skiëmtjelassem bæhtjierdidh, jìh sæjhta vierrebe sjidtedh tìjjen åvtese. Ij naan vîrrepriyöve jallh röntgengoerehtimmie gååvnesh mah maehtieh diagnovsem vihtiestidh, men daagkerh goerehtimmieh daamtaj åtnasuvvieh juktie vihtiestidh ij Leah naan jeatjah skiëmtjelassh. Dåaktere jallh nevrologe diagnovsem vihteste, mij datnem goerehte jìh dej sjìere skiëmtjelassevæhtaj mietie giehtjìeh mah parkinsonismeste bætieh.

Doh skiëmtjelassevæhtah mejtie dåaktere vihtesje Leah akte motorihken syndrome. Mijjìeh dam parkinsonisme gohtjebe. Parkinsonisme Parkinsonen skiëmtjelassem gohtjesåvva gosse unnemes göökte daejstie golme kardinalvæhtijste gååvnesieh:

- Liegkedimmie-tremor – skealpere gosse liegkedeminie
- Rigiditeete – gæhtjoeminie jìh lîhtsh dåårresieh passijve svihtjemisnie lîhtsh ahkedh gæhtjoesåbpoe sjidtieh jìh vuastalìeh passijve svihtjemisnie
- Akinesi/bradykinesi – muerhkies svihtjemh, geerve svihtjestidh soejmene, geerve aelkedh svihtjedh, svihtjemh tjöödtjestieh

Såemies aaj jiehtieh posturale jarkelimmieh, mij lea guktie almetje bijjene tjåådtje, almetje krakngarostoe, leavloetsiehkìe jarkele jìh almetje goelperostoe goh akte kardinalvæhta, jalhts daah jarkelimmieh easkah bætieh ånnetji mænngan skiëmtjelassem.

Lissine ij-motorihken dåeriesmoerh, goh depresjovne, dåeriesmoerh åeriemìnie, apatije jìh dåeriesmoerh gadtjemìnie, maehtieh skiëmtjelassem bætedh. Eah gaajhkh skiëmtjìjìh daagkerh ij-motorihken skiëmtjelassevæhtah utnieh.

Mij aajlesne sjugniehtåvva

Akte dejstie aajlan jìjnìh funksjovnijste lea iktedidh jìh giehtjedidh guktie kråahpe svæhtja. Dah prosessh sjugniehtuvvieh akten geerve laavenjostoen tjìrrh gaskem jìenebh sertiestimie-aamhth, aajlan jarngè jìh dej ektiedimmieh. Juktie dah jarngè edtjìeh dejtìe reaktöe signaalide sinsætnan seedtedh, tjuaara vuesiehtimmien gaavhtan jìebnevoete årroth dopamineste, akte sertiestimie-aamhte neervasystemem jarngesne. Gosse skiëmtjelassem evtiesåvva, ij aajla maehtieh dopaminem vöörhkedh jìh ahkedh jìenebh cellah mah dopaminem darjoeh, jaemieh. Doh motorihken skiëmtjelassevæhtah Parkinsonen skiëmtjelassem easkah bætieh gosse medtie 60-80% dejstie cellijste mah dopaminem darjoeh, Leah jaameme.

Parkinsonen skiëmtjelassem sæjhta jiehtedh neervacellah aajlesne tìjje doekoe arhkenieh, men ij daejrieh mestie skiëmtjelassem båata. Maahta Parkinsonen skiëmtjelassem Braaken hypotesine (Braak et al. 2000) buerkiestidh, mij jeahta skiëmtjelassem aajlavaltesne aalka, destie aajlan jarngèbielide saasere, gusnie parkinsonismen skiëmtjelassevæhtah buakta, jìh maahta dan mænngan aajlan bijjieskierien gåajkoe saaseridh, mij gohtjesåvva cortex. Skiëmtjelassem joekehtslaakan evtiesåvva almetjistie almetjasse, jìh fiereguhten almetjen skiëmtjelasseguvvie aaj dan åvteste joekehts.

Jìebne evtiedimmie skiëmtjelassem

Skiëmtjelassem daamtaj aalka viesjies skiëmtjelassevæhtajgumie mah ånnetji ånnetji tìjje doekoe evtiesuvvieh. Man varki skiëmtjelassem evtiesåvva jìh mah skiëmtjelassevæhtah mah jìjhtìeh Leah joekehts almetjistie almetjasse. Naakenh vaenie dåårresh skiëmtjelassem utnieh, jìh viehkìe bådttijste maehtieh hijvenlaakan veasodh abpe jìeleden. Mubpieh geervebe skiëmtjelassevæhtah åadtjoeh jìh dej funksjovnedaltese geahpene. Evtiedimmien gaavhtan aktede geerve Parkinsonen

skiemtjelaseste dle jaepieh doekoe daamtaj viehkiem mubpijste daarpesje biejjeladtje darjomesigujmie. Almetjh mah Parkinsonen skiemtjelassem åadtjoeh ovrehte seamma guhkiem jielieh goh tjarres almetjh mah seamma båeries. Jaepieh doekoe skiemtjelassevæhtah sijhtieh jeerehtidh aktene biejjesne, jalhts seamma jijnjem bådttjam vaalta. Daate lea jarkelimmiej gaavhtan aajlesne jñh jeatjahtehteme effekte bådttjijste.

Parkinson pluss

Parkinson pluss (atypiske parkinsoner) lea medtie 20 % gaajhkijste parkinsonismeskiemtjelassijste. Parkinson pluss lea akte ektie diejvese jieniebidie diagnovside mah skiemtjelasen aalkoelisnie seammalakaan vääjnoe goh Parkinsonen skiemtjelasse, men tñjje doekoe ånnetji jeatjahlaakan evtiesåvva. Almetjh parkinson plussdiagnovsine Leah daamtaj voestegh Parkinsonen skiemtjelasse-diagnovsem åådtjeme. Doh siejhmemes parkinson pluss skiemtjelassh Leah MSA, PSP, CBD jñh DLB.

Parkinson pluss joekehtadta Parkinsonen skiemtjelaseste dan åvtteste doh ij-motorihken skiemtjelassevæhtah naa varke skiemtjelasesne Leah vielie vääjnoes goh doh motorihken skiemtjelassevæhtah. Skiemtjelassh maaje seammalakaan aelkieh kråahpen gåabpegen bielesne. Lissine daamtaj aktem nåake effektem leovdopeste jñh dopaminplearoh bådttjijste vuajna.

BÅEHTJIERDIMMIE

Ij gåaredh Parkinsonen skiemtjelassem davvodh, jñh ij naan kuratijve bæhtjierdimmie skiemtjelasen vööste gååvnese. Doh daalhkesah mah åtnasuvvieh Parkinsonen skiemtjelasen vööste åajvahkommes væhtide seadtoehtieh. Göökte sjñere daalhkesah gååvneseih, jñh aervede dah såemies skiemtjelaseseherrije effektem utnieh, men dokumentasjovne ij Leah akteraeresne.

Gosse skiemtjelasse evtiesåvva, dle vaenebh cellah sjædta mah maehtieh dam vadteme dopaminem nuhtjedh. Jalhts bæhtjierdimmie Leah ellen bööremes dle skiemtjelassevæhtah sijhtieh lissiehtidh, jñh “dihte terapeutiske klaase” geatdsene. Daate sæjhta jiehtedh daalhkesen terapeutiske gamtoe, daate sæjhta jiehtedh gåhkoe gaskem dam bådttjaveahkam mij effektem vadta jñh dam bådttjaveahkam mij fer jijnjem bådttjam jñh ovvaajteles dårresh vadta, unnebe sjædta. Dan åvtteste aaj lissiehtamme vaahra ovvaajteles dårresh evtiedidh.

Prinsihph bæhtjierdimmesne

Gosse skiemtjelassevæhtah jieledekvaliteetem jñh darjomedaltesem aarkebiejjien giehpiedieh, dellie dåaktere sæjhta raeriestidh skiemtjijje edtja bæhtjierdimmie bådttjine aelkedh. Dihte voestes bæhtjierdimmieulmie Leah bådttja aktem jñebne effektem vadta abpe dygnem, bieleden lissieh dårresh jñh ahkedh buerebe funksjovnine aarkebiejjien. Dellie daerpies bådttjide jaabnan jñh iktegisth vaeltedh. Ajve njabrñh jñh depotpillerh aktem effektem utnieh guhkiem, jñh doh jeanatjommes bådttjah skiemtjelassevæhtaj vööste mah parkinsonen skiemtjelasine bætetieh, tjuerieh vaaltasovvedh gellien aejkien biejeje.

Ij-medikamentelle bæhtjierdimmie

Ij-medikamentelle bæhtjierdimmie, goh vuesiehtimmien gaavhtan fysiske darjome, fysioterapije jallh logopedbæhtjierdimmie, eah sån sijhtth heerredidh skiemtjelasse evtiesåvva. Læjhkan ij-medikamentelle bæhtjierdimmie maahtha viehkiehtidh dåeriesmoerh vuerkiehtidh, goh soptsese- jñh svihtjemetsagkesh jñh destie nuepiem lissiehtidh strategijide haalvedh, fysiske funksjovnedaltesem lissiehtidh jñh dårjodh, jielededomtesem bueriedidh jñh dagke aaj sosijaale isolasjovnem giehpiedidh.

Medikamentelle bæhtjierdimmie

Gosse effektijve medikamentelle bæhtjierdimmie Parkinsonen skiemtjelasesne aalka, dle daalhketjh åtnasuvvieh bådttjadåehkien sisnjelen levodopa jallh dopaminagonisterh goh

akte v arome b ehtjierdimmesne.

Levodopa dopaminese jorkese aajlesne j h fungerede goh kr ahpen iemie dopamine. Jijtjemse ektede gaajhkide dopaminreseptoride aajlesne.

Dopaminagonisth dam iemie dopaminaamhtem heerie mij aajlesne dorjes vva. Jijtjemse ektede sj ere dopaminreseptoride aajlesne.

Levodopa dopaminese aajlesne jorkese j h lea dihte ellen bööremes aamhte sk iemtjelassev ehtaj v oste Parkinsonen sk iemtjelasnesne. Gosse b dtjine aalka dle varke effektem  adtje. Dan  vteste dopamine jijtjemse gaajhkide dopaminreseptoride aajlesne ektede, dle teorijh g  vnesieh mah jiehtieh jis levodopam gellie jaepieh nuhtjie dle dihte maahta reseptoride s jloedehtedh, m nngan n akebe effektem vedtedh sk iemtjelassev ehtaj v oste j h vaahram lissiehtidh ovvaajteles d  rresh evtiedidh. Dan  vteste nuerebe almetj h parkinsonine siejhmemes sijen b ehtjierdimmiem agonisterigujmie aelkieh. Almetj h mah leah b aras bpoe goh 70 jaepieh eah dan guhkiem sk iemtjelasine jielieh, j h eah daarpesj h b dtjide seammalaakan kr  hkedh goh nuerebe almetj h gosse b ehtjierdimmine aelkieh. Dan  vteste maehtieh levodopine aelkedh voestes b ehtjierdimmesne. Jis sk iemtjelassev ehtah l essanieh j h sk iemtjije daamtaj bpoe samhtjan biejjegi dellie b dtjaveahkam lissehte j h b dtjam daamtaj bpoe vaalta. Gelliej veajkoej aaj aktem dopaminagonistem vadta b aras bpoe almetjidie j h levodopam nuerebe almetjidie.

B dtjah levodopine

- Sinemet, Sinemet depot, Sinemet depot mite
- Madopar, Madopar soluble, Madopar depot
- Stalevo (kombinasjovnepreparate gusnie aaj b dtja Comtess)
- Duodopa (galkije levodopab ehtjierdimmie mij vadtas vva gosse geerve Parkinsonen sk iemtjelasse)

Siejhmemes ovvaajteles d  rresh gosse levodopam vaalta

- Goglenassh. Daamtaj buerebe sj dta jis v.g. bielie banaanem by pmede b dtjine ektine.
- Ovvaajteles svihtjemh. Maahta daamtaj geahpanidh jis vaenebe b dtjam vaalta.
- Virretrygkeveliedimmieh, aaj gohtjes vva ortostatisk hypotensjovne. Maahta  nnetji buaranidh jis nuekies tjaetsiem j vka j h nuekies saelhtiem by pmede j h lea v  rege gosse mejnie akt aalka m nngan liegkedamme.
- Skrovrehtasse jallh obstipasjovne
- Njaelmie gejhkie, gosse b dtjam guhkiem nuhtjeme
- Hallusinasjovnh. Maehtieh daamtaj geahpanidh gosse vaenebe b dtjam vaalta.

Dopaminagonisth mah maarhkedesne gååvnesieh

- Sifrol
- Requip, Requip depot
- Neuroplaster
- Apomorfin, galkije b dtja mij injeksjovnine jallh infusjovnine vadtas vva gosse Parkinsonen sk iemtjelassem g hkese b ateme Cabaser, daelie sveekes åtnasåvva dan  vteste maahta ovvaajteles d  rresh  adtjodh

Daelie s emies synonympreparaath gååvnesieh daejtie originalpreparaatide. Dej leah jeatjah nommh, jeatjahlaakan v  jnoeh j h dej leah jeatjah viehkieaamht, men dej lea seamma effektijve vierhtieaamhte. Apoteke diedtem  tna dagkerh synonympreparaath vedtedh dutnjien dastegh vielie siebriedahkeekonomeles. Jis datne jeatjah d  rresh  adtjoeh, ovvaajteles d  rresh jallh tsagkesh  adtjoeh gosse synonympreparaatem vaaltah, nevrologe maahta reseptesne tjertestidh datne ih synonympreparaath sijhth.

Doh siejhmemes lissie däärresh gosse agonisth vaaltah

- Goglenassh. Maahta dam heerredidh jis vuesiehtimmien gaavhtan tjeeksam byöpmede bådjtine ektine.
- Gieth plaavemasten sjiddieh gosse bådjtine aalka.
- Juelkieh benkieh lea akte siejhme lissiedäärrese gosse bådjtaveahkam lissehte. Gosse kråahpe vaane sjædta bådjtine dellie bankeme lååtjme. Dastegh juelkielïhtsh jærhkieh benkedh, edtja dåakterem bieljelidh.
- Vueliedimmie vïrretrygkesne, aaj gohtjesåvva ortostatisk hypotensjovne.
- Hallusinasjovnh. Maahta dejtie daamtaj giehpiedidh jis bådjtaveahkam jallh bådjtjam jarkele jïh muvhti veajkoej jeatjah preparatigujmie haajpanieh.
- Faatoes impulsekontrolle, goh spïelegaajegevoete, åestememanije jïh ovlaejhtehks seksuelle dæmiedimmie. Sveekes jïjhtieh. Gaajh nåake skïemtjijasse jïh byjreskasse.
- Nahkervoete, joekoen gosse bådjtaveahkam lissehte.

Doh jeanatjomes lissiedäärresh levodopine jallh agonsterigujmie bætieh gosse bådjtaveahkam lissehte, jïh siejhmemes gaarvene gosse kråahpe bådjtine haarjanamme. Maahta sæemies lissiedäärresh heerredidh jis bådjtaveahkam soejmetje lissehte. Vaahra lissehte lissiedäärresh evtiedidh gosse stoerre bådjtaveahkam vaalta, bådjtjam guhkiem nuhtjie jïh gosse joekoen bæeries. Jis datne lissiedäärresh bådjtijste åadtjoeh, maahtah dov nevrologine gaskesadtedh mij maahta bådjtaveahkide sjiehtedidh jïh dagke dutnjien jeatjah bæhtjierdimmiem vedtedh jallh dærjoje råajvarimmiejgumie nierhkedh.

Jeatjah bådjtjam skïemtjelassevæhtaj vöoste Parkinsonen skïemtjelasnesne

- COMT-heerredæjja
 - Effektem levodopeste guhkede. Åtnasåvva dan boelhken gosse skïemtjelasse jeatjahtåvva jïh geerve dan ellen bööremes bæhtjierdimmiem buektiehtidh ajve levodopine. Gååvnese kombinasjovnebådtesne Stalevo jïh goh jïjtse bådjtja, Comtess. Daej pilleri sisnie klaerieaamhth mah gadtjem oransje-rööpses klaeriedieh. Edtja Comtessem vaeltedh levodopa-bådjtine ektine.
- MAO-B heerredæjja
 - Bådjtjam mah sæemies effektem utnieh. Parkinsonismese. Doh jeanatjomes nöörjen nevrologh juvnehtieh bæhtjierdimmiem aelkedh aktine daejstie bådjtijste, juktie dah suvmieh dah ånnetji skïemtjelassem heerredieh. Bådjtjam mah gååvnesieh leah Selegilin, Eldepryl jïh Azilect. Selegilin jïh Eldepryl maehtieh voerpehkevoetem vedtedh jïh dan åvteste ij byörh dejtie iehkeden vaeltedh.

Jalhts bæhtjierdimmiem gaavhtan, buajhkoes jarkelimmieh åtna biejjesne, maahta sjyöhtehke årrodh aktem giengeles aajlastimulatovrem sijse opereradidh. Dagkeres operasjovnesne elektrodah aajlan jarngen sijse biejesuvvieh. Doh elektrodah leah akten batterijese ektiedamme maam maahta viertiestidh aktine pacemakerinie. Operasjovnen mænngan doh jeanatjomesh annje daarpesjeh bådjtjam nuhtjedh, men siejhmemes bådjtaveahka ajve akte bielie sjædta. Sijjeste giengeles aajlastimulatovre maahta duodopapumpam nuhtjedh, mij dopamimem ahkedh buakta nimmeridie aktine sondine tjæejjeste. Daate akte bæhtjierdimmie mij raejkiem kreava tjæejjien tjïrrh jïh skïemtjije aktem bådjtjapumpam åtna.

Ij leah dan gellie skïemtjijh mah leah sjyöhtehke bæhtjierdimmiem åadtjodh giengeles aajlastimuleradimmie jallh duodupumpine. Sjïere faagebarkijh tjuerieh dagkeres bæhtjierdimmiem vuarjasjidh juktie tjirkedh dan bööremes effektem bæhtjierdimmeste goh gåarede. Bæhtjierdimmie ij maehtieh skïemtjelassem evtiedimmien heerredidh.

Bievnieh nevrologem dastegh dov leah ovvaajteles däärresh mah datnem pleekieh.

Maahtah jïjtje bieljelidh ovvaajteles däärresi bijre ryöktesth diekie: Statens legemiddelverk www.legemiddelverket.no/pasientmelding

Bådtjabåhtjierdimmie jih doseradimmie guhkiem

Gosse parkinsona lea guhkie baaateme dellie daamtaj bådta ij dan guhkiem lijsj jih effekte bådtabåhtjierdimmeste ånnene. Dellie daerpies stuerebe bådjtaveahkine, tjuara daamtajåbpoe bådttjam vaeltedh, muvhti veajkoej dan daamtaj goh fierhten mubpien tæjmoen, jallh lissiebådttja. Gosse bådttjam guhkiem nuhtjeme dle aaj aelhkebe kråahpese ovvaajteles dåårresh åadtjodh, goh vuesiehtimmien gaavhtan hallusinasjovnh, ovvaajteles svihtjemh (hyperkinesier) jallh virretrygke maahta vualanidh gosse bådttjam vaalteme. Jis lissiehtamme ovvaajteles dåårresh åådtje dle maahta daerpies sjidtedh båhtjierdimmiem giehpiedidh, jalhts skiemtjelasse sæjhta vierrebe sjidtedh.

COMPLIANCE [BAAKOE COMPLIANCE LATIJNEN BAAKOSTE COMPLARE BÅATA MIJ SÆJHTA JIEHTEDH ILLEDH]

Medisijnen sisnjeles baakoe compliance åtnasåvva juktie buerkiestidh mennie mieresne skiemtjije bihkedasside fulkie mejtie healsoebarkijh leah vadteme. Daamtaj baakoe åtnasåvva gosse laavenjostoe ij leah nuekies hijven, non- jallh faatoes compliance.

Goerehtimmieh vuesiehtieh dåakterh vienhtieh compliance lea 80-95 %, men riektesisnie dle skiemtjijh ajve gaskemedtiem dejstie raeriestimmijste eevre veelalaakan fulkieh. Raeriej sjiekenisnie aelhie doseremebihkedimmien bijre compliance lea medtie 67 %, jih raeriej sjiekenisnie jieledevuekiejarkelimmiej bijre compliance geahpene 20 prosentese. Daamtaj gellie fåantoeh non-compliance, jih fåantoeh eah leah iktesth skiemtjijen luvnie.

Faktovrh mah maehtieh nåake compliancem vedtedh almetji luvnie Parkinsonen skiemtjelassine

- nuerebe skiemtjijh mah billieh ...
 - ... bijjiedoseradimmeste
 - ... ovvaajteles dåårresijstie
 - ... jis dah bådttjide guhkiem nuhtjeh dellie dah sijjen effektem dessieh
- jienebh bådttjah jallh geerve goerh
- ovvaajteles dåårresh
- depresjovne
- skiemtjijh mah dåeriesmoerh utnieh bådttjasoejkesjem dåeriedidh daamtaj jijnjh jih stoerre bådttjaveahkah åadtjoeh

Jeattjah faktovrh mah maehtieh nåake compliansem vedtedh

- ij leah skreejrehtamme
- depresjovne, apatije, fatigue
- faatoes goerkese skiemtjelassen bijre jallh ij skiemtjelassem jååhkesjh
- jolle aaltere
- giehpiedamme mojhtese jallh demense
- nåakelaakan vuajna
- ij bårrestoht
- dåeriesmoerh åtna pillereburhtjem rihpestidh
- giehpiedamme svihtjeme
- nåakebe hoksem åtna jijtse bijre
- fer vaenie gaskese healsoebarkijigujmie

GUKTIE LAAVENJOSTOE MAAHTA BUEREBE SJÏDTEDH HEALSOEBARKIJI JÏH SKÏEMTJIJEN BÏJRE?

Goerkese skïemtjelassen bijre, daajroe dâeriesmoeretjoelmi bijre hijven govlesadteme leah daerpies jis edtja hijvenlaakan laavenjostedh. Dâaktere gaertjedamme tijjem âtna fierhtene konsultasjovnesne, seamma tijjen skïemtjije tjuara guhkiem vuertedh âvtelen âadtje dâaktarinie soptsestidh. Konsultasjovnesne dâaktere jÏh skïemtjije ovmessie laavenjassh jÏh ovmessie daerpiesvoeth utnieh. Dâaktere tjuara diagnovsem buektedh, konsekvensh diagnovseste, bâehtjierdimmiesoejkesjen bijre bÏhkedidh jÏh buerkiestidh guktie veanhtadamme effekte bâehtjierdimmeste sjædta. Skïemtjije dagke dan jÏjnjh bïevnesh âadtje guktie ij raaktan gaajhkem mujhtieh. Dagke skïemtjije aaj gyhtjelassh âtna mejtie dâaktere ij vaestedh konsultasjovnesne, jallh leah jueriedisnie guktie satne edtja bådjtide vaeltedh.

Skïemtjijen laavenjassh Jââhkesjidh

Gosse diagnosem Parkinsonen skïemtjelasse âadtje dle maahta dovne depresjovnem âadtjodh, nyôjhkedh jallh geerjene domtedh. Daerpies skïemtjelassem vaaksjodh abpe jieledê jÏh ahkedh bâehtjierdimmiem sjiehtedidh. Jis laavenjostoe dâakteren jÏh skïemtjijen gaskem edtja hijvenlaakan juhtedh dle joekoen daerpies skïemtjije leara diagnovsem jÏh jarkelimmie jââhkesjidh tijje doekoe.

«Manne lim guhkiem damteme krâahpe ij lij guktie edtja ârrodh. Ov-goh krâahpen gârroehbielie ij lij meatan vielie. Nevrologe jeehti daate lij Parkinsonen skïemtjelasse, jÏh bådjtjareseptem munnjien vedti. Gosse nevrologeste veedtsim dellie ussjedim ij lij daate dan nâake, manne gujht bådjtjam âadtjoejim. Mænngan parkinsonen bijre gaskeviermesne lohkim. Ij leah daate manne, ussjedim. Diagnovse bâajhtoeh. Reseptem sigkesen sijse bïejim. Gellie vâhkoeh vaasin mearan ussjedim disse maam nevrologe lij jeahteme. Diagnovsen gaavhtan manne vielie vuerkiehtim dam gietem mij muvhtine idtji sijhth darjodh maam manne sijhtim.. Minngemosth eajhnadovvim. Reseptem deellim, jÏh manne mov voestes pillerem Madopar veeltim. DÏhte lijsi. Daelie leam diagnovsem jââhkesjamme men annje im lyjhkh bådjtjah vaeltedh.» – nyjsenæjja, 68 jaepieh

Jis tjuara bådjtjah gellien aejkien biejjesne vaeltedh, dle dagke daerpies mäjhtajehtemem âadtjodh gosse edtja bådjtide vaeltedh, viehkine alarmetsâahkeste, alarmeste mobijletellefovnesne, dosedteste jallh plearoe.

Govlesadteme

Skïemtjijen funksjovnedaltese konsultasjovnesne nevrologine ij daarpesjh skïemtjijen siejhme funksjovnedaltesem biejjegi vuesiehtidh, jÏh tjïerteste man vihkeles skïemtjije jÏh nevrologe tjïelkelaakan govlesedtieh. Konsultasjovnesne dâaktere sæjhta bâehtjierdimmiem sjiehtedidh effekten mietie jÏh dagke aaj ovvaajteles dâârresi mietie. Jis skïemtjije ij leah bådjtjam vaalteme guktie dah leah siemes sjïdteme, dle vihkeles dâaktarasse dam daejredh. Jis bådjtjam vaalteme akten jeatjah tijjen jallh jeatjah bådjtjaveahkam vaalteme dle dÏhte maahta buerkiestidh man âvteste effekte faatoes, skïemtjije ovvaajteles dâârresh jallh jeereldihkie funksjovnedaltesem âtna. Maahta dam ellen bööremes bâehtjierdimmiem âadtjodh ajve gosse dâaktere dejtie daerpies bïevnesidie âtna.

«Nevrologe munnjien orre kombinasjonem bådjtijste vedti. Damtim dÏhte lij munnjien goltelamme, men idtji guarkah man nâake lij mannine. Manne dam orre bådjtjakombinasjovnem pryövïm göökte biejjieh, men idtjim tuhtjh krâahpe lij buerebe. Dan âvteste manne aktem jÏjtse eksperimentem eelkim dovne dej bâeries jÏh dej orre bådjtjagujmie. Minngemes ij mij gænnah fungeredh. Muvhten aejkien lim goh akte råjvedæjja, jÏh mænngan dââjrim krâahpe idtji sijhth goltelidh. Manne parkinson-skïemtjesâjhterasse ringkim jÏh dÏhte mannem birri biejjien mænngan sov gâajkoe bâetedh mubpien biejjien. DÏhte dallatjinie guarkaji maam manne dorjeme jÏh mannem gihtji dan bijre. Mænngan dejnie soptsestamme dle guarkam manne tjoerem orre bådjtjakombinasjovnh guhkiem pryövedh juktie mahtedh effektem damtedh jÏh bööremes baajedh nevrologem bådjtide giëhtjedih. – Alma, 49 jaepieh

Veantadimmieh

Skieamtjelassem jááhkesjidh ij leah daarpesjh seamma árrodh goh gaajhkem jááhkesjidh maam dáaktere juvnehte. Luhpie veantadimmieh utnedh dovne jijtsasse jìh báehtjierdæmman. Tjuara daejtie veantadimmide nevrologese soptsestidh. Daamtaj dle átna konsultasjovnetijje fer ánehks sjædta, jìh dan ávteste dle sisvege soptsestimmesne vihkielåbpoe sjædta. Daate kreava dovne báehtjierdæjja jìh skieamtjije leah konsultasjovnese ryöjredamme. Nevrologe sæjhta maaje daejredh guktie bádtja datnem tsavtsa ovmesse tìjji dygnesne. Gellie almetjh mah parkinsonem utnieh tuhtjeh geerve buerkiestidh guktie lij dejgumie gellien biejjien gietjeste. Juktie dam aelhkebelaakan nevrologese soptsestidh mahta nuhteligs árrodh aktem dygnegoerem dievhtedh mij buerkeste guktie lea datnine muvhti biejjiej konsultasjovnen ávtelen. Mearan konsultasjovnesne dle aaj aelhie gyhtjelaside áajaldidh mejtie soejkesjamme gihtjedh, jìh dellie nuhteligs gyhtjelaside våålese tjaeledh konsultasjovnen ávtelen. Akte viehkiegoere aaj gååvnese, NMS-goere, gusnie maatah kroessem biejedh dej skieamtjelassevæhtaj lihke mejtie átneme dan minngemes tìjjen. Naemhtie maatah fokusem utnedh disse mij lea vihkeles jìh goerkesem eevtjedh skieamtjijen jìh dáakteren gaskem.

Maahtah goeride namhtah veedtjedh daesnie www.parkinson.no.

Maahtah aaj dygnegoerem skieamtjegåeteste áadtjodh gusnie datne báehtjierdimmiem áadtjoeh.

Dej motorihken skieamtjelassevæhtaj gaavhtan dle diagnovsem parkinsonen skieamtjelasse vadta, men mahta aaj gellie ij-motorihken skieamtjelassevæhtah vedtedh. Ihke nevrologe edtja mahtedh ektiedimmiem vueptiestidh gaskem skieamtjelassem jìh bádtjaj ovvaajteles dáårresh jallh ij-motorihken skieamtjelassevæhtah, jìh dagke dáeriesmoerem báehtjierdidh, dle eevre daerpies skieamtjije lea voerkes jìjtse tsiehkien bíjre.

Vissjelesvoete jìh ov-vissjelesvoete

Jeereldihkie funksjovnedaltese lea sjejhme dejtie almetjidie mah Parkinsonen skieamtjelassem sãemies jaepieh átneme. Lissine autonome jeerehtsidie mah leah skieamtjelassem gaavhtan, giehpiedamme jìjjenahkere, maalestahke lissie proteinine, skieamtjelasse jallh vaejvie, tìjyne jallh fyskiske darjome mahtieh tsevtseidh guktie lea skieamtjijinie akten biejjien. Vissjelesvoete jìh beekevoete jìh sãemiesmearan fluktuasjovnh jááhkesjidh, jìh ohtje ovvissjeles árrodh juktie mahtedh vuejnedh gosse off- boelkhk leah vierrebe sjidteme guktie daerpies bádtjide sjiehtedidh.

Dáakteren laavenjassh

Leajhtadimmie

Dáakteren laavenjasse lea diagnovsem biejedh mænngan skieamtjijinie soptsestamme jìh lissie goerehtimmie dorjeme. Dáaktere edtja diagnovsem buektedh jìh skieamtjijem báehtjierdidh dej sjejhme báehtjierdimmiekríevenassi jìh -vuekiej mietie. Datne maahtah jìjtje doh sjejhme terapijevnehtimmieh veedtjedh daestie. www.sus.no/nkb. Jalhts skieamtjije jìh dáaktere eah iktesth seamma hijven persovnetjeemijem utnieh, skieamtjije edtja læjhkan mahtedh dáakteren faageles maahtoem lehtadidh.

Bievnesh

Juktie mahtedh juvnehtimmieh fulkedh dle daerpies goerkesem utnedh ektiedimmien jìh fáantoen bíjre. Akten hijven compliance tsihkestahta dáaktere nuekies bievnesh vadteme skieamtjelassem jìh báehtjierdimmiem bíjre. Dáaktere mahta aaj bievnesh vedtedh lihke fualhkan. Díhte tjuara bievniesidie vedtedh aktene aelhie gielesne jìh byöroe aelhie árrodh guarkedh, aktine tjíelke soejkesjinie ulmide jìh dan guhkiebasse barkose. Maahta aaj nuhteligs árrodh skieamtjijasse bievniesidie tjaaleldh áadtjodh. Byöroe aaj tjíelke árrodh maam ráållide dáaktere jìh jeatjah healsoebarkijh utnieh mejstie skieamtjije mahta viehkiem áadtjodh, vuesiehtimmien gaavhtan parkinsonskieamtjesájhtere, skieamtjijesiebie jallh staeriesdáaktere.

Gaskese

Daamtaj skieamtjije gyhtjelasigumie báata skieamtjelassem bíjre konsultasjovnen mænngan,

jih maahta geerve årrodh gaskesadtedh nevrologine konsultasjonven mænngan. Hijven struktureradamme konsultasjonve tjjelke soejkesjinie jih tjjelke ulmiejgumie giepede dejtie gyhtjelasside mejtie ij vaestiedassem åadtjoeh. Gelline goevtesinie nuepie gååvnese parkinsonskiemtjesåjhterinie gaskesadtedh mij maahta skiemtjijem bihkedidh jallh dåeriesmoerem dåaktarasse buektedh.

Lihke fuelhkien laavenjassh

Lihke fuelhkie skiemtjijem dåerede aarkebiejjien, jih dah sijhtieh siejhmemes viehkiehtieh dam mij parkinsonem åtna. Seamma tijjen dah aaj daarpesjieh skiemtjelassem lieredh, sjiehtedidh jih guarkedh jih guktie skiemtjelasse evtiesåvva juktie hijven aktivyöki barkoem buektiehtidh. Parkinsonen skiemtjelasse ij sijhth ajve jiehtedh skiemtjije söjmebe svihtjede jih giehpiedamme fijnemotorihkem åådtje, men aaj jeereldihkie funksjovnedaltese aktene biejesne jih säemiesmearan aaj söjmebelaakan ussjede jih reaksjovnemöönstere off'sne, bielelen daate tjuaara jiehtedh ihkuve nåakebe kognitijve funksjovnh. Maahta akte haesteme årrodh dam reaktoe jiebnevoetem gaskem viehkiehtidh jih baajedh skiemtjijem Parkinsonen skiemtjelassine jijtje bearkadidh. Daamtaj skiemtjije jih lihke fuelhkie dam joekehtslaakan dååjroeh. Muvhti veajkoej maahta geerve årrodh disse mij parkinsonem åtna jijtse skiemtjelassevæhtah vuejnedh, jallh mujhtedh man bijre satne sæjhta dåaktarinie soptsestidh. Daagkeri veajkoej lihke fuelhkie maahta meatan årrodh govlesadtedh healsoebarkijigujmie. Giehpiedamme jijtje vientie jih skraejrie lea skiemtjelassevæhtah mah maehtieh fuelhkien darjomedaltesem jih ektiespielem jarkelidh. Sjiehtedimmie, govlesadteme, daajroe skiemtjelasen bijre, faalenasse tjjelthealsoedienesjisnie jih goerkese dovne skiemtjijen jih jijtse daerpiesvoeti bijre sijhtieh maehtedh abpe fualhkan aktem buerebe aarkebiejjiem vedtedh.

HAALVEME

Akte kroniske diagnovse goh Parkinsonen skiemtjelasse jarkelimmieh jieliedisnie vadta disse mij skiemtjelassem åådtje, jih aaj sæjhta lihke fuelhkiem tsevtsehd. Fierhte almetje evtete ovmesse haalvemestrategijh sov jieleden tjirrh mejtie veedtjie gosse jarkelimmieh dååjre. Naakenh jarkelimmieh buerebe haalvoeh mubpijste, jih fierhte almetje tjuaara darjodh mij hijvenlaakan jijtsasse domtedh. Doh jeanatjommes læjhkan ulmine utnieh dååjredh dah aktem naa hijven jallh hijven jieledekvaliteete, gosse jijtse tsiehkine vierteste. Naakanide daate jarkelimmie maahta geerve sjidtedh oktegh haalvedh. Vihkeles eerlegelaakan voelpigujmie jih fuelhkine soptsestidh, men muvhten aejkien maahta aaj daerpies årrodh raasth biejedh jijtsasse. Gellie almetjh gååvniesieh mejstie maatah bihkedimmie åådtjodh akten dagkeres boelhken, vuesiehtimmien gaavhtan psykologe, psykoterapeute, parkinsonskiemtjesåjhtere, nevrologe, staeriesdåaktere jallh almetjh seamma tsiehkesne. Naan skiemtjegåetieh aaj haalvemekuvsh faalehtieh skiemtjijidie jih dej fuelhkide.

«Lij leevles parkinsonem oktegh utnedh, jih damtedh manne lim dihte aajnehke noere mij daam skiemtjelassem åådtjeme. Lij hijven Nöörjen Parkinsonsiebrien noereseminarese båtedh jih jeatjah noerh seamma tsiehkesne råakedh. Manne dååjrim mijjeh limh jenebh seamma vinhtsesne. Nevrologe mij håaloeji seminarasne saahth aktem gielem soptsesti maam manne guarkajim. Daelie guarkajim mannasinie kråahpe idtji iktesth dåemedh guktie manne sijhtim.» – nyjsenæjja, 53 jaepieh

Våarome akten hijven compliancese lea guarkedh akte effektijve bæhtjierdimmie Parkinsonen skiemtjelasseste kreava skiemtjije jaabnan dopaminerge bådjtah vaalta jih dejtie sjiehtedidh tijje doekoe. Juktie maehtedh bæhtjierdimmieilledahkem varjasjidh dle daerpies hijven govlesadteminie skiemtjijen, lihke fuelhkien jih healsoebarkiji gaskem. Lissine eevre vihkeles healsoebarkijh, vuesiehtimmien gaavhtan staeriesdåaktere, nevrologe, fysioterapeute, skiemtjijen bijre govlesedtieh.

NÖÖRJEN PARKINSONSIEBRIE (NORGES PARKINSONFORBUND)

Nöörjen parkinsonsiebrie (Norges Parkinsonforbund) barka ihke almetjh parkinsonisminie jñh dej lñhke fuelhkie edtjeh hijven bæhtjierdimmie-, rehabiliteradimmie- jñh hoksefaalenassem åadtjodh. Seamma tñjjen siebrie barka gaavnesjimmiesijjeh sjugniedidh gusnie jeatjah almetjh seamma tsiehkesne gaavnesje – naakede maam siebrie gorrede siebrien plierehkebarkosne. Akte vihkeles bielie siebrien barkoste lea aaj bievnesh geerjehtidh parkinsonen bñjre jñh guktie lea skñemtjelassine jieledh.

Öörnedimmieh

Nöörjen Parkinsonsiebrie (Norges Parkinsonforbund) gellie seminaarh, kuvsjh jñh jeatjah tjåanghkoeh öörnedieh dejtie almetjidie parkinsonine jñh dej lñhke fuelhkie. Fylhke- jñh voenges siebrieh diedtem utnieh dej jeanatjommes öörnedimmiej jñh sosijaale sijjiej åvteste. Lissine nasjonaale seminaarh öörnesuvvieh ovmessie teemajgumie jaepeste jaapan. Bievnesh daej öörnedimmiej bñjre gååvnesieh sijjesne www.parkinson.no jñh lihtsegeplaeresne Parkinsonposten.

Bievnese materijellh

Nöörjen Parkinsonsiebrie (Norges Parkinsonforbund) hijven laavenjostoem åtna fagebyjresigumie, jñh dejgumie ektine jñjnem jñh joekehts bievnese materiellem dorjeme. Sæjrosne parkinson.no/bestilling maahta dongkedh gærjah skñemtjelasen bñjre jñh jeatjah almetji dååjrehtimmiej bñjre, tjaalegh reaktaj bñjre jallh guktie lea diagnovsine jieledh, haarjanimmiefilmh jñh vielie. Jis datne leah lihtsege, dellie maahtah gaajhkh materijellh aelpebe åstedh.

Goh lihtsege Nöörjen Parkinsonsiebresne dle aaj faalenassh åådtje sjyöhtehke lihtsegedarjomi bñjre. Lissine lihtsegeplaeriem Parkinsonposten åådtje njeeljñh jaepien. Desnie maahta sjyöhtehke bievnesh skñemtjelasen jñh orre dotkemen bñjre lohkedh, eadtjohke byjrehtimmie almetjigumie, jñh bievnesh gaavnedh bæetiji öörnedimmiej bñjre.

Fylhke- jñh voengessiebrieh

Nöörjen Parkinsonsiebrie (Norges Parkinsonforbund) medtie 40 fylhke- jñh voengessiebrieh abpe laantesne åtna. Dej tjñrrh maahta jeatjebh gaavnesjidh mah seamma tsiehkesne. Fylhke- jñh voengessiebrieh gellie jñh jeereldihkie darjomh utnieh, dej gaskem tjåanghkoeh, kuvsjh, seminaarh jñh ovbyjjes gaavnesjimmiesijjeh.

GASKESADTH!

Parkinsontellefovne

Daesnie almetjh gaavnesjh mah jñjtjh parkinsonem utnieh jallh leah lñhke fuelhkie. Dah almetjh leah lierehtimmiem tjñrrehtamme, jñh jñjtsh dååjrehtimmiem jñh daajroem nuhtjeh mubpide viehkiehtidh. Dah leah væjkele goltelæjjah jñh sjeavohtsvoetediedtem utnieh. Tell. 22 00 82 80 – Måantan–bearjadahken: 10.00–16.00.

Raeriestimmielinja

Daesnie healsoefaageles raeriestæjja jñh parkinsonskñemtjesåjhtere mah siebrien tjaelemesijjesne berkieh. Maahtah dejtie gaajhke sårhts gyhtjelassh gihhtjedh skñemtjelasen bñjre. Tell. 22 00 83 08 – Måantan 10.00–15.00.

Gaskeviermiesæjroeh

Siebrien gaskeviermiesæjrosne, www.parkinson.no, maahtah bievnesh skñemtjelasen bñjre jñh jeatjah nuhteligs bievnesh gaavnedh. Daesnie aaj saernieh jñh bievnesh siebrien darjomi bñjre, dovne abpe laantesne jñh voenges. Gaskeviermiesæjroeh raeriestimmieforumem utnieh gusnie maahtah dååjrehtimmieh jñh daajroem juekedh mubpiejgumie seamma tsiehkesne.